

Centraal Planbureau
Planbureau voor de Leefomgeving

Effecten op
economie
en milieu

Hoofdstuk 10
Analyse programma
ChristenUnie

Keuzes in Kaart
2013-2017

*Een analyse van tien
verkiezingsprogramma's*

10 ChristenUnie

10.1 Overheidsbegroting

Het beleidspakket van de ChristenUnie verbetert het EMU-saldo in 2017 met 14 mld euro ten opzichte van het basispad. Dit is de ex-ante verbetering, dat wil zeggen ongerekend de macro-economische doorwerking. Deze verbetering van het begrotingssaldo komt voort uit lagere uitgaven en een netto lastenverzwaring. De ChristenUnie start in 2013 met tekortreducerende maatregelen ten opzichte van het basispad.

In 2017 buigt de ChristenUnie per saldo 11 mld euro om op de **overheidsuitgaven** ten opzichte van het basispad. Netto wordt het meest omgebogen op zorg en sociale zekerheid. De grootste netto intensivering betreft milieu. In reële termen groeien de overheidsuitgaven na verwerking van het beleidspakket niet.

Op de **arbeidsvoorwaarden collectieve sector** wordt ten opzichte van het basispad 1 mld euro omgebogen door een extra nullijn voor ambtenaren in 2014. De ChristenUnie buigt 1¾ mld euro om op **openbaar bestuur**, waarvan ½ mld euro op het ambtenarenapparaat van het Rijk (exclusief veiligheid en defensie en inclusief overig openbaar bestuur, zoals UWV) en 1¼ mld euro op lokaal bestuur, wat tot vermindering van het ambtenarenapparaat van de lokale overheid zal leiden. Dit is de maximale bezuiniging die door het CPB voor de komende kabinetsperiode voor mogelijk wordt gehouden op openbaar bestuur (inclusief ombuigingen op het ambtenarenapparaat in andere functies 2 mld euro in 2017 en 2½ mld euro structureel). Het CPB tekent aan dat deze besparingen alleen onder strikte voorwaarden ten aanzien van politieke en ambtelijke sturing haalbaar zijn en zullen leiden tot minder dienstverlening.

De ChristenUnie wil per saldo ¼ mld euro minder uitgeven aan **veiligheid**. De partij buigt met name om door overheveling van rechtsbijstand naar de advocatuur (½ mld euro). Daar tegenover staan met name middelen voor extra agenten (¼ mld euro). De **defensie-uitgaven** blijven ten opzichte van het basispad nagenoeg gelijk.

De uitgaven aan **bereikbaarheid** blijven per saldo onveranderd. Ombuigingen op de aanleg van wegen (¼ mld euro) vallen weg tegen hogere uitgaven die voortvloeien uit de invoering van een kilometerheffing voor vrachtwagens en hogere uitgaven aan openbaar vervoer.

De ChristenUnie intensificeert in 2017 ten opzichte van het basispad 1½ mld euro in **milieu**, met name door een verhoogde inzet op duurzame energie (1¼ mld euro).

De ChristenUnie wil per saldo ½ mld euro intensiveren in het **onderwijs**. De belangrijkste intensivering betreft de hogere uitgaven aan scholing van leraren (¼ mld euro).

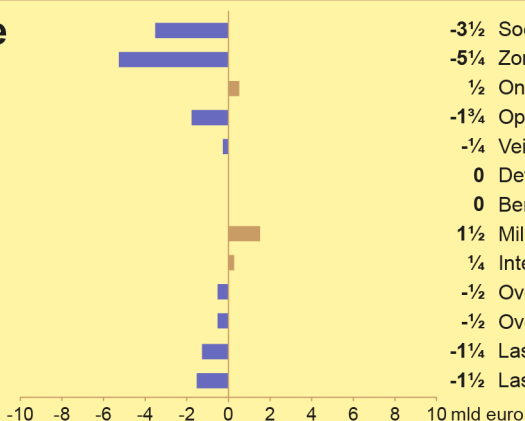
Daartegenover staat vooral klassenvergroting in de onderbouw (¼ mld euro).

In de **zorg** buigt de ChristenUnie per saldo 5¼ mld euro om ten opzichte van het basispad. Zie paragraaf 10.8.

Alle veranderingen zijn weer-gegeven als effecten van het beleidspakket t.o.v. het basispad.

Budgettaire effecten in 2017

- 3½ Sociale zekerheid
- 5¼ Zorg
- ½ Onderwijs
- 1¼ Openbaar bestuur
- ¼ Veiligheid
- 0 Defensie
- 0 Bereikbaarheid
- 1½ Milieu
- ¼ Internationale samenwerking
- ½ Overdrachten aan bedrijven
- ½ Overige uitgaven
- 1¼ Lasten huishoudens
- 1½ Lasten bedrijven

- is positief effect op EMU-saldo

Financieel

Verbetering houdbaarheid (2017, % bbp) **3,3**

Verbetering EMU-saldo (2017, % bbp) **1,1**

Koopkracht huishoudens (gecumuleerd, 2017, %) **1**

Saldo lopende rekening (2017, % bbp) **1,0**

Werk

Structurele werkgelegenheid (2040, %-punt) **1**

Werkloosheid (2017, % van de beroepsbevolking) **1,0**

Onderwijs en innovatie

Bbp-effect onderwijs (structureel, %) **1,8**

Innovatie (verwacht effect) **?**
Categorieën: - 0 + ?

Energie en klimaat

Reductie broeikasgassen (2020, Mton CO₂) **28**
x10

Aandeel hernieuwbare energie (2020, %-punt) **8**

Natuur

Biodiversiteit (2020, %-punt) **0 à 5**
x5

Verkeer

Files op snelwegen (2020, %) **-32**
x10

Autogebruik (2020, %) **-15**
x10

OV-gebruik (2020, %) **7**
x10

Zorg

Eigen betaling per verzekerde (2013, euro) **50**
x10

Meer (+) of minder (-) marktwerking in de curatieve zorg **+/-**
Categorieën: -- 0 +++

Wonen

Woningmarkt - welvaartswinst (structureel, % bbp) **0,3**

Prijsverandering koopwoningen (2017, %) **-5**

Verandering netto huur (2017, %) **3**

Aan **sociale zekerheid** wordt 3½ mld euro minder uitgegeven. De ChristenUnie buigt met name om door een vermogenstoets bij de bepaling van toeslagen (1 mld euro). De belangrijkste intensivering betreft een verhoging van de kinderbijslag (¼ mld euro) en van het kindgebonden budget (¼ mld euro).

De ChristenUnie buigt ½ mld euro om op **overdrachten aan bedrijven**, vooral door een taakstelling op subsidies (½ mld euro). Aan **internationale samenwerking** wordt ¼ mld euro meer uitgegeven. De ChristenUnie trekt ¼ mld euro meer uit voor ontwikkelingssamenwerking. Op de **overige uitgaven** buigt de ChristenUnie per saldo ½ mld euro om.

Tabel 10.1 Uitgavenontwikkeling van beleidspakket ChristenUnie t.o.v. basispad, 2013-2017

	Basispad	Netto intensiveringen	Basispad inclusief beleidspakket	Basispad	Basispad inclusief beleidspakket
	mld euro		% per jaar		
Arbeidsvoorwaarden		-1			
Openbaar bestuur	-3¼	-1¾	-5	-1	-1½
Veiligheid	-½	-¼	-¾	-¾	-1¼
Defensie	-¼	0	-¼	-1	-1
Bereikbaarheid	-1	0	-1	-2	-2
Milieu		1½			
Onderwijs	¾	½	1¼	½	¾
Zorg	11	-5¼	5½	3¼	1¾
Sociale zekerheid	5	-3½	1¾	1¼	½
Overdrachten aan bedrijven	-1½	-½	-2¼	-3¼	-4¾
Internationale samenwerking	1¼	¼	1½	1¼	2
Overig		-½			
Totaal EMU-relevante uitgaven	11½	-11	½	¾	0

Tabel 10.2 Werkgelegenheidseffecten beleidspakket ChristenUnie t.o.v. basispad, 2013-2017

	Uitgangspositie	Basispad	Effect beleidspakket	Basispad inclusief beleidspakket	Basispad	Basispad inclusief beleidspakket
	2012	2013-2017	2013-2017	2013-2017	2013-2017	2013-2017
	duizenden arbeidsjaren			% per jaar		
Sector overheid	1048	-42	-15	-57	-¾	-1
Zorg	967	142	-60	82	2¾	1½
Overheid en zorg	2015	101	-75	26	1	¼

Het beleidspakket van ChristenUnie vermindert de **werkgelegenheid** in de sector overheid in 2017 met 15.000 arbeidsjaren ten opzichte van het basispad. De daling van de werkgelegenheid in de sector overheid komt uit op 1% per jaar, tegen ¾% per jaar in het basispad. In de zorg daalt de werkgelegenheid met 60.000 arbeidsjaren ten opzichte van het basispad. De werkgelegenheid in de zorg stijgt daarmee met 1½ % per jaar, tegen 2¾% per jaar in het basispad.

De ChristenUnie verzwaart de EMU-relevante lasten in 2017 per saldo met 3 mld euro ten opzichte van het basispad. De lasten stijgen voor zowel gezinnen als bedrijven. In de **belastingen op milieu** voert de ChristenUnie ten opzichte van het basispad een netto lastenverzwaring door van 5 mld euro. Met name door een verhoging van de energiebelasting (1¼ mld euro) en een verhoging van de SDE+heffing (1¼ mld euro). De **lasten op inkomen en arbeid** worden netto met 4 mld euro teruggebracht. De belangrijkste verlichting betreft een verlaging van tarieven in de inkomstenbelasting (2¾ mld euro). De grootste verzwaring in 2017 betreft een beperking in de fiscale aftrekbaarheid van pensioenpremies voor hogere inkomens (Witteveenkader)(1 mld euro). De **lasten op vermogen en winst** gaan met ¾ mld euro omhoog, vooral door een verhoging van de erf- en schenkbelasting. De ChristenUnie verhoogt per saldo de **overige belastingen** met 1½ mld euro, vooral door op vlees het hoge btw-tarief toe te passen (¾ mld euro).

Tabel 10.3 Belasting- en sociale premiemaatregelen van beleidspakket ChristenUnie t.o.v. basispad, 2013-2017

	Basispad	Netto lastenverzwaring	Basispad inclusief beleidspakket
	mld euro		
Milieu	1½	5	6¼
Inkomen en arbeid	8¼	-4	4
Vermogen en winst	1½	¾	2¼
Overig	3½	1½	5
Totaal EMU-relevante lasten	14½	3	17½
w.v. gezinnen	8¾	1¼	10
bedrijven	5¾	1½	7¼
buitenland	0	¼	¼

10.2 Macro-economische effecten

Het pakket van de ChristenUnie vermindert de EMU-relevante uitgaven van de overheid met 11 mld euro in 2017. De jaarlijkse groei van de overheidsbestedingen komt gemiddeld 0,7%-punt lager uit dan in het basispad. Daarnaast zijn er lagere inkomensoverdrachten. Tevens verhoogt de ChristenUnie de lasten met 3 mld euro in 2017. Een groot deel daarvan betreft lasten voor bedrijven en gezinnen vanwege milieubelastende activiteiten. Voor het overige worden een aantal consumptiebelastingen verhoogd, de inkomstenbelasting verlaagd en de WW-premies voor werkgevers verlaagd.

De lastenverzwaring bij bedrijven heeft als gevolg dat de investeringen lager uitkomen dan in het basispad. De hogere consumptiebelastingen en 5% lagere huizenprijzen zorgen voor een geringere groei van de consumptie van huishoudens. De uitvoer groeit iets meer door de verbetering van de concurrentiepositie. Bij elkaar groeit het bbp gemiddeld 0,3%-punt per jaar minder dan in het basispad tot 2017.

Tabel 10.4 Macro-economische effecten beleidspakket ChristenUnie, 2013-2017

	Basis	Effect pakket	Basispad incl. beleidspakket
	% per jaar		
Volume bestedingen en productie			
Bruto binnenlands product	1½	-0,3	1¼
Consumptie huishoudens	¼	-0,4	-¼
Overheidsbestedingen	½	-0,7	-¼
Investerings bedrijven	3¼	-0,6	2½
Uitvoer goederen en diensten	4	0,1	4¼
Lonen en prijzen			
Contractloon marktsector	2¼	-0,2	2
Consumptieprijis	2	0,2	2¼
Reële arbeidskosten marktsector	1¾	-0,2	1½
Arbeidsmarkt			
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	¼	-0,3	0
w.v. marktsector	-¼	-0,1	-¼
effect op niveau 2017 in %-punten			
Werkloze beroepsbevolking	5¼	1,0	6¼
Arbeidsinkomensquote marktsector	80¾	-0,2	80½
Saldo lopende rekening (%bbp)	9¼	1,0	10¼

Het arbeidsaanbod daalt met 30.000 personen ten opzichte van het basispad. Voor een deel is dat conjunctureel van aard: de werkloosheid loopt op en de reële lonen stijgen minder. De werkgelegenheid in de zorg en bij de overheid is in 2017 in totaal 75.000 arbeidsjaren lager door het pakket. Dit heeft op korte termijn een opwaarts effect op de werkloosheid. Ook de werkgelegenheid in de marktsector komt als gevolg van de verminderde binnenlandse vraag lager uit. De werkloosheid komt in 2017 1%-punt hoger uit.

Door de oplopende werkloosheid stijgen de lonen minder dan in het basispad. De consumptieprijis komt hoger uit door de hogere consumptiebelasting. Het saldo lopende rekening komt 1% bbp hoger uit doordat er minder ingevoerd wordt.

10.3 Overheidstekort en overheidsschuld

Door het pakket is er minder werkgelegenheid, meer werkloosheid en een lager bbp-volume. Deze macro-economische doorwerking zorgt er voor dat het EMU-saldo in 2017 minder verbetert dan de initiële impuls van 14 mld euro of 2,2% bbp. Het inverdieneffect is -1,1% bbp, hierin zit ook de doorwerking van lagere huizenprijzen die een negatief effect op de consumptie en daarmee op de belastinginkomsten hebben. Door het betere EMU-saldo en een hoger nominaal bbp komt de schuldquote in alle jaren lager uit dan in het basispad.

Tabel 10.5 Overheidstekort en overheidsschuld beleidspakket ChristenUnie, 2013-2017

	2013	2014	2015	2016	2017
EMU-saldo (% bbp, basispad)	-2,9	-3,1	-2,7	-2,8	-2,6
Ex-ante effect pakket	0,2	0,8	1,0	1,6	2,2
Inverdieneffecten van het pakket	-0,1	-0,4	-0,5	-0,8	-1,1
EMU-saldo inclusief effect pakket (% bbp)	-2,9	-2,7	-2,1	-2,0	-1,5
EMU-schuld (% bbp, basispad)	72,9	73,5	73,9	74,3	74,1
Effect pakket	0,3	0,2	-0,3	-0,8	-1,6
EMU-schuld inclusief effect pakket (% bbp)	73,2	73,7	73,7	73,5	72,5

10.4 Koopkrachteffecten

De volgende maatregelen zijn gunstig voor de koopkracht:

- verlagen van de tarieven in box 1
- verhogen arbeidskorting
- gedeeltelijk terugdraaien van het belastingen van de reiskostenvergoeding
- verhogen van de kinderbijslag en het kindgebonden budget
- herinvoeren van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting voor gezinnen met jonge kinderen
- invoeren van een zorgspaarloonregeling
- herinvoeren kindertoeslag in box 3 en verhoging belastingvrij vermogen

De volgende maatregelen zijn nadelig voor de koopkracht:

- nullijn overheidssector in 2014
- beperken van de hypotheekrenteaftrek
- samenvoegen van de Wtcg, CER en TOG en verlagen van de AO-tegemoetkoming
- de invoering van een vermogenstoets voor de kinderopvangtoeslag en de kinderbijslag en aanscherping van de vermogenstoets voor de zorgtoeslag en het kindgebonden budget
- verlagen van de kinderopvangtoeslag
- verlagen van de bijstand voor alleenstaande ouders
- het schrappen van de vitaliteitsspaarregeling
- fiscaliseren van de AOW
- invoeren van maximum inkomensgrens voor koopkrachtaanvulling AOW'ers (MKOB)
- verlagen zorgtoeslag

Het programma van de ChristenUnie heeft negatieve gevolgen voor de reële loonontwikkeling. De contractloonstijging in de overheidssector is lager, omdat de nullijn voor de ambtenarensalarissen in 2014 niet voor 2017 wordt ingelopen.

Belastingverhogingen leiden tot hogere prijzen. De belangrijkste zijn het overzetten van producten naar het hoge btw-tarief (o.a. vlees) en de verhoging van zowel

energiebelastingen als accijnzen op alcohol en tabak. Hierdoor stijgt de inflatie gemiddeld jaarlijks ongeveer 0,2%-punt meer dan in het basispad. De loonontwikkeling houdt geen gelijke tred met deze prijsstijging. De reële lonen in de marktsector nemen 0,4%-punt minder toe dan in het basispad.

De mediane koopkracht van huishoudens verbetert door het ChristenUnie-programma over de periode 2013-2017 gemiddeld met $\frac{1}{4}$ % per jaar. Werknemers hebben een koopkrachtverbetering van gemiddeld $\frac{1}{4}$ % per jaar, uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden blijven gemiddeld per jaar ongewijzigd ten opzichte van het basispad.

Alle huishoudens ondervinden een koopkrachtvoordeel door het verlagen van de tarieven in box 1. Men name hoge inkomens hebben een koopkrachtnadeel door de beperking van de hypotheekrenteaftrek. Huishoudens met vermogen hebben een koopkrachtnadeel door het invoeren /aanscherpen van de vermogenstoets voor toeslagen. Huishoudens met kinderen hebben voordeel van het verhogen van de kinderbijslag en het kindgebonden budget en het herinvoeren van de kindertoeslag in box 3, maar nadeel van het verlagen van de kinderopvangtoeslag. Huishoudens met jonge kinderen profiteren van het herinvoeren van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting voor gezinnen met jonge kinderen.

Werknemers hebben voordeel van het verhogen van de arbeidskorting, het gedeeltelijk terugdraaien van het belastingen van de reiskostenvergoeding en het invoeren van een zorgspaarloonregeling. De nullijn voor werknemers bij de overheid in 2014 en het schrappen van de vitaliteitsspaarregeling hebben een negatief effect op de mediane koopkracht van werknemers.

Alleenstaande ouders in de bijstand hebben een koopkrachtnadeel doordat de hoogte van de WWB-toeslag wordt afgebouwd van 20% naar 10% van het minimumloon. De WWB-uitkering voor alleenstaande ouders gaat daarmee van 90% naar 80% van het minimumloon.

De AOW wordt verder gefiscaliseerd waardoor gepensioneerden meer belasting gaan betalen. Gepensioneerden met een aanvullend pensioen tot 12.000 euro worden hiervoor gecompenseerd. De invoering van een maximuminkomen voor de MKOB heeft een negatief koopkrachteffect voor gepensioneerden met een hoger inkomen.

De doorwerking van de zorgmaatregelen op de eigen betalingen en de eigen bijdragen in de Zvw is meegenomen in de koopkracht.

Enkele maatregelen zijn niet in de statische koopkrachtcijfers verwerkt, omdat ze niet passen binnen het begrip statische koopkracht. Dit betreft onder meer het beperken van het Witteveenkader. Er zijn ook maatregelen die niet zijn meegenomen omdat niet bekend is welke huishoudens in welke mate daarvan profiteren of omdat de betreffende groep niet is opgenomen in de koopkrachttabel. Dit betreft onder meer het schrappen van de overdrachtsbelasting voor starters met een gunstig effect op de koopkracht. De verhoging van de schenk- en erfbelasting, de beperking van de uitwonendenbeurs, de verhoging van

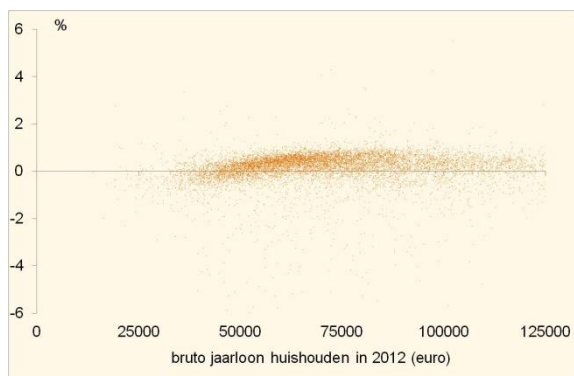
griffierechten, de versoering van de AWBZ en de verhoging van belastingen voor expats en kenniswerkers hebben een ongunstig effect op de koopkracht.

Tabel 10.6 Ex-post koopkracht beleidspakket ChristenUnie, gemiddeld over 2013-2017

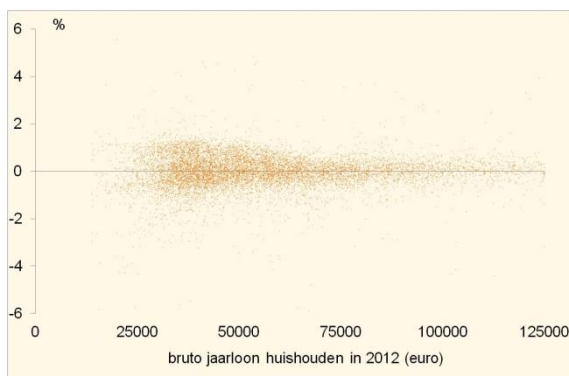
Bruto huishoudinkomen (b)	Tweeverdiener (c)		Alleenstaande (ouder)		Alleenverdiener		Alle huishoudtypen	
	Effect ChrU	Basis incl. ChrU	Effect ChrU	Basis incl. ChrU	Effect ChrU	Basis incl. ChrU	Effect ChrU	Basis incl. ChrU
mediaan koopkrachtmutatie in % (a)								
Werknemers								
< 175% WML	¼	-¼	¼	¼	½	0	} ¼	} ¼
175-350% WML	½	¼	½	¾	½	0		
350-500% WML	¼	½	} 0	} ¼	} ¼	} 0		
> 500% WML	¼	¼						
Uitkeringsgerechtigden								
<= 120% WML	} 0	} -½	-¼	-½	-¼	-½	} 0	} -½
> 120% WML			0	0	0	0		
Gepensioneerden								
<= 120% AOW	0	0	0	0	} -¼	} -1¼	} 0	} -½
> 120% AOW	0	-1	0	-1				
Alle inkomensbronnen	¼	0	0	¼	¼	0	¼	¼
<p>(a) Statische koopkrachtmutatie exclusief incidentele inkomensmutaties.</p> <p>(b) Bruto inkomen uit arbeid, bruto minimumloon (WML) en bruto 100% AOW-uitkering zijn in 2012 ongeveer 18.800 euro.</p> <p>(c) De indeling van tweeverdieners naar inkomensbron is op basis van de meest verdienende partner.</p>								

Figuur 10.1 Spreiding koopkracht beleidspakket ChristenUnie (inclusief basispad) over 2013-2017³⁹

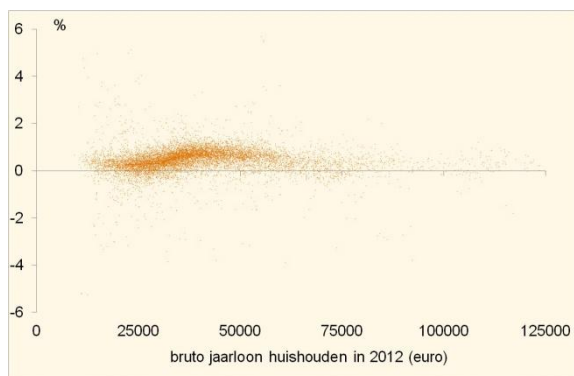
Werkende tweeverdieners

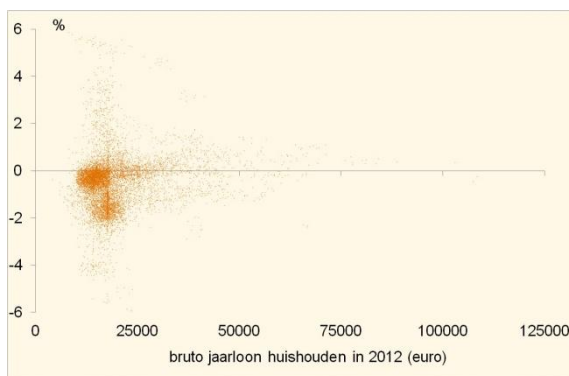
Werkende alleeverdieners

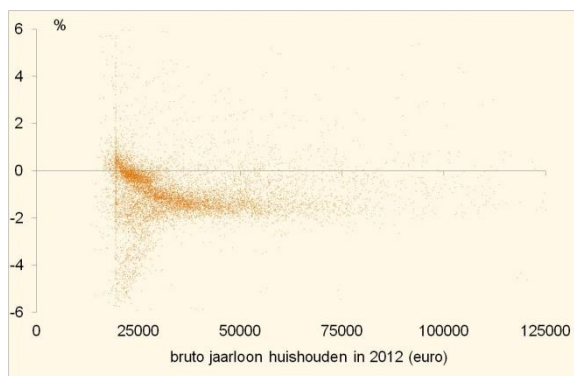
Werkende alleenstaanden

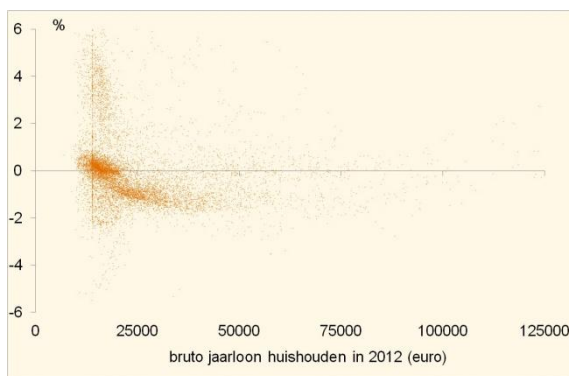
Uitkeringsgerechtigde alleenstaanden

Gepensioneerde tweeverdieners

Gepensioneerde alleenstaanden

³⁹ Koopkracht naar huishoudtype en huishoudinkomen, mutaties in % per jaar, 2013-2017.

10.5 Structurele werkgelegenheidseffecten

Tabel 10.7 Structurele effecten arbeidsmarkt

	ChristenUnie
Werkgelegenheid (a)	1
w.v. fiscaal	¼
sociale zekerheid	1
AOW-leeftijd	0
Participatie (b)	-¼
Werkloosheid	-¾
Productiviteit (c)	-0,5

(a) Procentuele toename werkgelegenheid in arbeidsjaren.
(b) Als percentage van de potentiële beroepsbevolking.
(c) Procentuele toename productiviteit.

De ChristenUnie vergroot de rol van de werkgever bij het ontslag van werknemers. Het fiscale stelsel wordt meer gebaseerd op de samenstelling van het huishouden. In totaal neemt de werkgelegenheid in arbeidsjaren met 1% toe. De toename komt vooral doordat de werkloosheid daalt met ¾%-punt. De participatie in personen daalt met ¼% van de potentiële beroepsbevolking.

De ChristenUnie introduceert een verlengde opzegtermijn bij ontslag. Voordat een werknemer de WW instroomt, dienen werknemer en werkgever zich in te spannen om een andere baan te vinden. De verplichtingen van de werkgever tegenover de werknemer nemen toe. Hierdoor komt het niveau van ontslagbescherming voor vaste contracten volgens de OESO-indicator uit op het niveau van voor het Begrotingsakkoord. Hierdoor komt op de lange termijn het niveau van de productiviteit 0,5% lager uit. De periode van inkomensverzekering van de werknemer wordt verlengd door de verlengde opzegtermijn. Verder betaalt de werkgever de eerste zes maanden na ontslag het loon door, wat een hoger inkomen impliceert dan het niveau van de WW. De maatregelen leiden tot een toename van de werkgelegenheid van ¾% en tot een daling van de werkloosheid met ½%-punt.

De toegang tot de WSW wordt beperkt en de Wajong wordt beperkt tot volledig en duurzaam arbeidsongeschikte jongeren. Per huishouden kan bovendien maximaal 150% van een uitkering van de WIA en Wajong worden genoten. Deze maatregel leidt tot meer arbeidsaanbod en op termijn tot meer werkgelegenheid. De maatregelen op het gebied van sociale zekerheid (exclusief WW) hebben samen een gering effect op de werkgelegenheid.

Het fiscale stelsel wordt meer gebaseerd op de samenstelling van het huishouden. De kinderbijslag en het kindgebonden budget worden verhoogd. Ook wordt de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting voor gezinnen met jonge kinderen heringevoerd. Deze maatregelen leiden tot een lagere participatie en daarmee tot minder werkgelegenheid. De beperking van de hypotheekrenteaftrek leidt tot een hogere belastingdruk voor huiseigenaren. Dit zorgt voor een daling van de werkgelegenheid. De verlaging van de tarieven voor de inkomstenbelasting en van de WW-premie werkgevers

leidt tot meer werkgelegenheid, evenals de verhoging van de arbeidskorting. Het gedeeltelijk onbelast maken van de vergoeding voor woon-werkverkeer leidt tot een licht hogere werkgelegenheid. De fiscale maatregelen leiden tot een toename van de werkgelegenheid met ¼% en een afname van de werkloosheid met ¼%-punt.

Op lange termijn daalt de werkloosheid met ¾%-punt. De WW-maatregelen leiden tot een daling met ½%-punt, terwijl de maatregelen op fiscaal gebied de werkloosheid verlagen met ¼%-punt.

10.6 Houdbaarheid overheidsfinanciën

De ChristenUnie verbetert de houdbaarheid met 3,3% bbp. Een groot deel hiervan komt door de ex-ante verbetering van het EMU-saldo in 2017. Om een aantal redenen is het effect op houdbaarheid van het ChristenUnie-pakket groter. Voor een aantal maatregelen, zoals de ombuigingen in de sociale zekerheid, de woningmarkt en de gezondheidszorg is de opbrengst op lange termijn groter dan in 2017. Bij de sociale zekerheid gaat het daarbij vooral om het invoeren van Wet Werken naar Vermogen, waardoor de uitgaven geleidelijk afnemen. De toename van de werkgelegenheid zorgt voor een inverdieneffect, waardoor de houdbaarheid met 0,3% bbp verbetert.

De ChristenUnie laat gepensioneerden via verdere fiscalisering meer meebetalen aan de AOW, maar compenseert mensen met een klein pensioen hiervoor via een inkomensafhankelijke ouderenkorting. Voor de aanvullende pensioenen wordt de fiscale aftrekbaarheid beperkt tot een inkomen van twee en een half keer modaal. Samen met een aantal kleinere maatregelen leidt dit tot een verbetering van de houdbaarheid met 0,1% bbp. De ChristenUnie zet in op verdere beperking van de hypotheekrenteaftrek. Door de budgettaire opbrengst hiervan, die in de loop van de tijd geleidelijk toeneemt, verbetert de houdbaarheid met 0,3% bbp. Hierbij is rekening gehouden met een negatief effect van de woningmarktmaatregelen op de werkgelegenheid.

De maatregelen in de zorg leiden in 2017 tot een bezuiniging van 0,8% bbp, met maatregelen als verhoging van de eigen bijdrage voor zowel curatieve als langdurige zorg, het beperken van vergoedingen voor huishoudelijke en persoonlijke verzorging en het overhevelen van een deel van de AWBZ naar de WMO waarvoor een doelmatigheidswinst wordt ingeboekt. De structurele opbrengst van deze maatregelen is groter dan in 2017, omdat er in 2040 meer ouderen zijn die een beroep zullen doen op collectief gefinancierde zorg. Dit vergrijzingseffect is vooral belangrijk in de langdurige zorg, die bij de ChristenUnie goed is voor ongeveer tweederde van het ombuigingsbedrag.

Door het ChristenUnie-programma slaat het houdbaarheidstekort om in een overschot van 2,2% bbp. Dit betekent dat geld gereserveerd wordt om in de toekomst negatieve schokken te kunnen opvangen, of voor toekomstige intensiveringen of lastenverlichting.

Tabel 10.8 Houdbaarheid, effect van beleidspakket ChristenUnie

	% bbp	Mld euro
Houdbaarheid basispad	-1,1	-7
Verbetering	3,3	21
Stand incl. verbetering	2,2	14
Verbetering houdbaarheid, binnen de kabinetsperiode en structurele effecten		
Ex-ante EMU-saldo 2017	2,1	14
Effecten na 2017	1,2	8
Verbetering houdbaarheid, selectie van beleidsdossiers		
AOW en pensioenen	0,1	1
Woningmarkt	0,3	2
Zorg	1,3	9

10.7 Energie en klimaat

De ChristenUnie intensificeert het beleid ten aanzien van hernieuwbare energie. Hierdoor neemt het aandeel hernieuwbare energie toe tot 17%, zodat de EU-verplichting voor het aandeel hernieuwbare energie (14% in 2020) ruimschoots wordt gerealiseerd. Daarnaast intensificeert de ChristenUnie het energiebesparingsbeleid voor de gebouwde omgeving, het verkeer en de industrie.

Tabel 10.9 Hernieuwbare energie en broeikasgassen, effecten van beleidspakket ChristenUnie t.o.v. het basispad

	Toename hernieuwbare energie aandeel in eindgebruik in %-punten	Reductie van broeikasgassen		
		Totaal	Niet-ETS sector	ETS-sector
		in Mton CO ₂ -equivalentie		
Nederland totaal	8	28	8	20
w.v. hernieuwbare energie		20	3	17
energiesector		0	0	0
gebouwde omgeving		4	2	2
verkeer		3	3	0
industrie		1	0	1
landbouw		0	0	0
overig		0	0	0

Door afronding kunnen optellingen van subtotalen 1 Mton afwijken van het totaal.

In het basispad bedraagt het aandeel hernieuwbare energie 9% in 2020.

De emissie in de niet-ETS sector is de emissie die niet onder het Europese emissiehandelssysteem valt: vooral gebouwde omgeving, landbouw en verkeer. In het basispad is de emissie van broeikasgassen in de niet-ETS-sector in 2020 geraamd op 99 (92-108) Mton CO₂-eq. De Europese taakstelling voor de Nederlandse niet-ETS-sector is nog niet vastgesteld, maar zal waarschijnlijk uitkomen op 105 Mton CO₂-eq.

De emissies in de ETS-sector vallen onder het Europese emissiehandelssysteem. Dit betreft vooral de industrie en de energiesector.

Door het maatregelpakket van de ChristenUnie neemt de emissie van broeikasgassen af met 28 Mton, waarvan 8 Mton in de niet-ETS sectoren. Het pakket heeft geen effect op de realisatie van de EU brede taakstelling voor de ETS sectoren. Voor de ETS sector geldt namelijk een plafond voor alle bedrijven in de EU gezamenlijk. Minder emissie in Nederland geeft bedrijven in andere EU-landen daardoor meer emissieruimte. Een individuele lidstaat kan het EU-brede emissieplafond voor de ETS niet veranderen.

De vermindering van broeikasgasemissies wordt grotendeels verklaard door de toename van het aandeel hernieuwbare energie, waardoor minder inzet van fossiele energie nodig is. De maatregelen die hier vooral aan bijdragen zijn:

- Het verplicht meestoken van biomassa (20%) in kolencentrales.
- Het vaststellen van de structuurvisie van wind op land. Verondersteld is dat hierdoor het te realiseren potentieel toeneemt van 4000 MW naar 6000 MW wind op land.
- Het bijmengen van biobrandstoffen tot een aandeel van 14% in motorbrandstoffen.
- Andere opties voor hernieuwbare energie gericht op het bereiken van de ambitie van de ChristenUnie om te komen tot een aandeel van 17% hernieuwbare energie in 2020.

Daarnaast verminderen de broeikasgasemissies als gevolg van meer energiebesparing. Daaronder valt ondermeer het uitbreiden en beter handhaven van een verplichting tot het nemen van energiebesparingsmaatregelen met een terugverdientijd korter dan 7 jaar bij de utiliteitsbouw en de industrie op basis van de wet Milieubeheer, en differentiatie van het eigenwoningforfait op basis van het energielabel. Bij de sector verkeer verminderen de emissies per saldo door de maatregelen die zijn beschreven bij het thema bereikbaarheid. Vooral het invoeren van een kilometerprijs voor personen-, bestel- en vrachtauto's en het gedeeltelijk onbelast maken van woon-werkverkeer (wat de emissies verhoogt) zijn hierbij van belang.

De ChristenUnie reduceert broeikasgassen en verhoogt het percentage hernieuwbare energie door de uitgaven voor energie en klimaat met 2,0 mld euro in 2020 te verhogen. Tegelijkertijd verhoogt de ChristenUnie de belastingen op energie en klimaat met 3,4 mld euro, waardoor de prikkel om broeikasgassen te reduceren verder toeneemt, en maakt de ChristenUnie de belastingen voor verkeer en vervoer afhankelijk van het aantal kilometers.

10.8 Zorg

Bij de **langdurige zorg** wordt de uitvoering van zowel de intramurale als de extramurale ouderenzorg overgeheveld naar gemeenten. De aanspraken krijgen de vorm van een voorziening in plaats van een verzekerd recht. Dat wil ook zeggen dat deze zorg niet uitgevoerd gaat worden door zorgverzekeraars. Mede door het voorzieningenkarakter kunnen gemeenten meer maatwerk leveren. De ChristenUnie accepteert dat de zorg in de gemeente anders wordt ingevuld dan in de andere gemeente. De gehandicaptenzorg en de langdurige GGZ blijven in een romp-AWBZ. Ook die gaat het karakter van een voorziening krijgen. In totaal levert dit een besparing op van 1,1 mld euro.

Daarnaast beperkt de ChristenUnie de aanspraken op de zorg. Voor persoonlijke zorg en begeleiding gaat de norm voor gebruikelijke zorg -die voor eigen rekening komt- omhoog van 60 naar 90 minuten per week. De huishoudelijke verzorging wordt afgeschaft met gedeeltelijke compensatie. De PGB-tarieven worden met 2% gekort. Deze maatregelen leveren samen een besparing op van 1,7 mld euro.

De ChristenUnie verhoogt de extramurale eigen bijdrage AWBZ en scherpt de vermogensinkomensbijtelling aan van 12% naar 16%. Dit levert 0,2 mld euro extra aan eigen bijdragen op. De subsidies aan de MEE-instellingen worden geschrapt, een besparing van 0,2 mld euro. Daartegenover wordt 0,1 mld euro extra uitgetrokken voor cliëntondersteuning.

De ChristenUnie wil de marktwerking in de **curatieve zorg** verder uitwerken langs de lijnen zoals beschreven in het rapport van de Task Force zorg. Het doel van deze maatregelen is dat zorgverzekeraars hun zorginkoop versterken en dat de zorgverlening doelmatiger wordt. Hierbij worden het macrobeheersingsinstrument (MBI) en het specialistenbudget sterker ingezet om de groei in het volume in de ziekenhuiszorg terug te dringen van 2,5% naar 2%. Daarbij wil de ChristenUnie een korting van 10% op de academische component doorvoeren via aanbesteding van top-referente zorg, het meer overhevelen van diagnostische zorg van de 2e lijn naar de 1e lijn, de overheid gaat prijs/volume afspraken maken voor geneesmiddelen, betere voorwaarden scheppen voor een scherpere inkoop van medische technologie en de duur van vervolgoopleidingen van medische studenten tot arts harmoniseren naar EU-normen. Door deze maatregelen wordt 1,1 mld euro bespaard in 2017 en structureel 1,5 mld euro.

De ChristenUnie treft een aantal maatregelen voor het basispakket die per saldo tegen elkaar wegvallen. Zo wordt er 0,5 mld euro bespaard door een stringenter pakketbeheer, door een strenger beleid bij toelating van nieuwe technologie en enkele pakketaanpassingen bij hulpmiddelen en geneesmiddelen. De ChristenUnie intensificeert echter eveneens met 0,5 mld euro door de pakketmaatregel lage ziektelast uit het huidige regeringsakkoord deels terug te draaien.

Een verlaging van de inkomens van bestuurders in de zorg en van de honoraria van medisch specialisten levert een besparing op van 0,2 mld euro.

De ChristenUnie kiest voor procentuele **eigen bijdragen** boven op het uniforme eigen risico uit het basispad. Verzekerden betalen 10% van die uitgaven zelf tot een maximum van 150 euro.

Het ombuigingseffect hiervan bedraagt 0,6 mld euro. Verder wordt een eigen bijdrage ingevoerd voor bezoek aan de huisartsenpost, spoedeisende hulp in ziekenhuizen, voor het eerste bezoek aan een polikliniek en voor: prenatale screening, SOA-bestrijding en HPV- vaccinatie. Dit leidt in totaal tot een ombuiging van 0,3 mld euro.

De **werkgelegenheid** in de zorg, publiek en privaat, groeit in de periode 2013-2017 met 80.000 arbeidsjaren. Dat is 60.000 minder dan in het basispad.

10.9 Onderwijs

De ChristenUnie intensiveert 1,4 mld euro op onderwijs en buigt 0,9 mld euro om. Per saldo komt dit neer op een netto intensivering van 0,5 mld euro.

De ChristenUnie zet in op voor- en vroegschoolse educatie (0,2 mld euro), intensieve coaching voor risicoleerlingen op voortijdig schoolverlaten (0,1 mld euro) en verhoogt de lumpsum voor scholen in krimpgebieden (0,2 mld euro). De middelen voor bijscholing van leraren worden verhoogd met 0,3 mld euro en beginnende docenten ontvangen extra begeleiding (0,1 mld euro). Basisscholen worden geacht meer transparantie te verschaffen over de kwaliteit van het onderwijs (0,1 mld euro). In het hoger onderwijs wil de ChristenUnie de student-docent-ratio verbeteren (0,1 mld euro) en het aanbod meerjarige masters uitbreiden (0,1 mld euro). Daarnaast zet de ChristenUnie in op 6-jarige vakopleidingen (vmbo/mbo) en geeft zij een financiële impuls aan het techniekonderwijs (0,1 mld en 0,1 mld euro). Zij vergroot het budget voor wetenschappelijk onderzoek door de TOA uit te breiden en meer middelen te intensiveren in onderzoekscentra (0,1 mld en 0,1 mld euro).

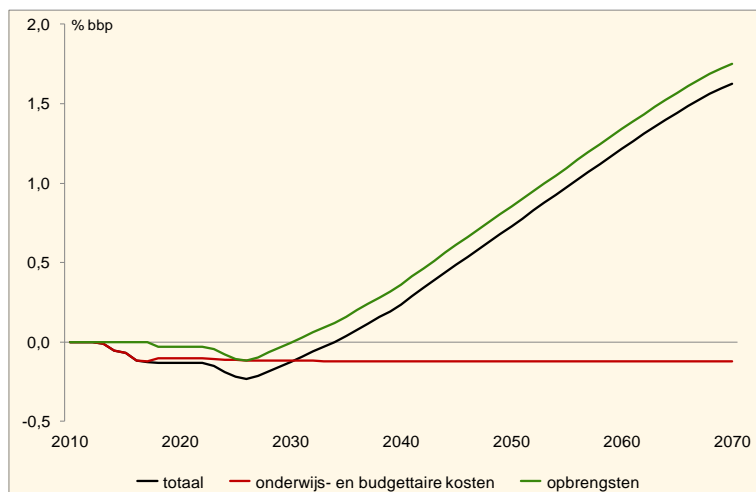
De belangrijkste ombuigingen zijn klassenvergroting in het primair onderwijs (0,2 mld euro) en het afschaffen van de extra middelen voor achterstandsleerlingen uit de regeling impulsgebieden (0,2 mld euro). De ChristenUnie wil het zittenblijven beperken en de doorstroom bevorderen (0,1 mld euro) en de bekostigingsmodellen in het primair en voortgezet onderwijs vereenvoudigen (0,1 mld en 0,1 mld euro). De middelen voor het hoger onderwijs worden beperkt door het aantal opleidingen en faculteiten te beperken (0,1 mld euro), studenten voor de kunstopleidingen voor te selecteren (0,1 mld euro) en de uitwonendenbeurs te beperken indien de student woonachtig is in de omgeving van zijn ouderlijk huis (0,1 mld euro). Ten slotte wil de ChristenUnie het aantal mbo opleidingen verminderen (0,1 mld euro) en het aantal onderwijssubsidies beperken (0,1 mld euro).

De ChristenUnie intensiveert 0,9 mld euro in kansrijke maatregelen. Van het totaal aan ombuigingen is 0,2 mld euro kansrijk.

Figuur 10.2 presenteert het netto lange-termijn bbp-effect van het pakket aan kansrijke maatregelen van de ChristenUnie. Op lange termijn leidt het onderwijspakket van de ChristenUnie tot een structurele stijging van het bbp met 1,8% ten opzichte van het basispad. Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt door de intensiveringen in voor- en vroegschoolse educatie, klassenvergroting, intensieve coaching, bijscholing en extra begeleiding van docenten, transparantie in het primair onderwijs en uitbreiding van het aanbod meerjarige masters. De daling in de deelname aan het hoger onderwijs ten gevolge van de korting op de rijksbijdrage zorgt voor een geringe afname van het bbp-effect.

De kostenlijn geeft de budgettaire effecten en de onderwijskosten weer. De opbrengstenlijn betreft zowel de stijging van de arbeidsproductiviteit als het arbeidsaanbodeffect. Het totale (netto) effect is de som van de opbrengstenlijn en de kostenlijn.

Figuur 10.2 Effect van onderwijsmaatregelen ChristenUnie in % bbp

10.10 Innovatie

De ChristenUnie intensificeert 0,1 mld euro op innovatie. De voorgestelde beleidswijziging is met een quick-scan beoordeeld op het effect op de welvaart. Hoofdstuk 14 geeft een algemene toelichting op de aanpak die gevolgd is bij het evalueren van innovatiemaatregelen.

De partij geeft structureel 0,1 mld euro meer uit aan het innovatiefonds mkb+. Daarnaast verhoogt de partij de uitgaven aan dit fonds met in totaal 0,5 mld euro in de periode van 2013 tot en met 2016. Gecombineerd betekent dit een snelle verdubbeling van de kredieten die via dit fonds kunnen worden uitgezet. Deze maatregel heeft een onbekend effect op de welvaart.

De beleidsveranderingen van de ChristenUnie hebben als geheel een onbekend effect op de welvaart.

10.11 Woningmarkt

Maatregelen

De maatregelen die de ChristenUnie neemt ter beperking van de fiscale subsidie van de eigen woning, bouwen voort op het begrotingsakkoord waarin de fiscale aftrekbaarheid van de hypotheekrenteaftrek voor nieuwe gevallen wordt beperkt door uit te gaan van een forfaitair annuïtair aflossingschema. Bovenop de maatregelen uit het Begrotingsakkoord beperkt de ChristenUnie het maximale tarief van de hypotheekrenteaftrek tot 30% in 2029 en stelt de ChristenUnie een bovengrens aan de maximale schuld waarover rente mag worden afgetrokken. Deze bovengrens wordt in 2013 op 1 mln euro gesteld en wordt daarna geleidelijk verlaagd, via 750 dzd euro in 2017, naar 500 dzd euro in 2022. Ten slotte verruimt de ChristenUnie de fiscale ruimte voor schenkingen van ouders (en verdere naaste

familie) aan hun kinderen ten behoeve van de eigen woning. Ook schaft de ChristenUnie de overdrachtsbelasting af voor starters.

Op de markt voor huurwoningen schaft de ChristenUnie het huidige stelsel met zijn woningpuntensysteem, inclusief de door het kabinet Rutte daaraan toegevoegde 25 woningpunten voor woningen in schaarstegebieden, af. In plaats daarvan voert de ChristenUnie een systeem in waarbij de maximaal redelijke huur wordt vastgesteld op 4,5% van de WOZ-waarde van de woning. De maatregel betekent dat de maximaal redelijke huur hoger wordt dan in het basispad. Er ontstaat dus extra ruimte voor de jaarlijkse huurverhoging. De ChristenUnie benut deze ruimte door een extra jaarlijkse huurverhoging van 1%-punt toe te staan. Daarbij wil de ChristenUnie dat verhuurders een zekere flexibiliteit hebben om huren van verschillende woningen meer of minder dan dit percentage te laten stijgen. Omdat de bovengrens van maximaal redelijke huur hoger is en de ChristenUnie de huren sneller laat stijgen, liggen huren structureel ruim 5% hoger dan in het basispad. Dit hogere huurniveau wordt ook eerder bereikt. Dit leidt tot extra kosten voor de huurtoeslag. Ter compensatie verhoogt de ChristenUnie de verhuurdersheffing.

De ChristenUnie voorziet in een stimuleringsregeling voor binnenstedelijk bouwen van zowel huur- als koopwoningen. Deze maatregel wordt gefinancierd met een openruimte heffing. Tegenover de subsidie staat dus een heffing van exact gelijke omvang; per saldo hebben deze twee maatregelen dan ook geen effecten op de woningmarkt.

Tabel 10.10 Woningmarkt, effecten van beleidspakket ChristenUnie

	2017	structureel
	%bbp	
Welvaartswinst		0,3
EMU-saldo		0,4
	verschil met basispad in %	
Prijs koopwoningen	-4,9	-3,5
Netto huur	2,6	5,1
Consumptie koopwoningen		-2,3
Consumptie huurwoningen		4,7
	% huurwaarde	
Koopsector subsidiepercentage		13,5

De ChristenUnie beperkt de fiscale subsidie voor koopwoningen. Dit komt tot uitdrukking in lagere woningprijzen. De maatregelen van de ChristenUnie op de huurwoningmarkt leiden tot huren die 5% hoger zijn dan in het basispad. De daarmee gepaard gaande extra huurinkomsten overstijgen de verhoging van de verhuurdersheffing ruimschoots waardoor het aantrekkelijker wordt om woningen te verhuren en het aanbod van huurwoningen stijgt. Dit vermindert de rantsoenering op de huurmarkt en verbetert zo het functioneren van de huurwoningmarkt. Dit vermindert tevens de druk op de koopwoningmarkt, waardoor de betaalbaarheid van koopwoningen verder verbetert. De plannen van de ChristenUnie zorgen

dan ook voor een welvaartsvoordeel van circa 0,3% bbp. Tevens is sprake een positief structureel budgettair effect van eveneens 0,4% bbp (2,5 mld euro).

Effecten

De effecten van deze maatregelen zijn samengevat in tabel 10.10.

10.12 Bereikbaarheid

- De maatregelen - auto, fiets en ov - uit het Begrotingsakkoord 2013 ten aanzien van het belasten van de vergoedingen voor het woon-werkverkeer worden teruggedraaid. Daarbij wordt de onbelaste reiskostenvergoeding voor woon-werkverkeer met de auto maximaal 10 cent per kilometer. Woon-werkreizen per ov kunnen onbelast worden vergoed tot 50 km (enkele reis). Woon-werkverkeer met leaseauto's wordt conform het Begrotingsakkoord 2013 tot privé-kilometers gerekend. Hierdoor kan het overgrote deel van de leaseauto's niet meer gebruik maken van de uitzondering van 500 km voor privégebruik in de bijtelling. De bijtelling van leaseauto's wordt naast de CO₂-uitstoot ook EMU-saldo-neutraal gekoppeld aan het aantal privé-kilometers dat met de auto wordt gereden.
- De ChristenUnie bezuinigt 0,8 mld euro op de aanleg van wegen in de periode 2013-2017.
- Voor personenauto's en bestelwagens wordt een kilometerheffing ingevoerd. Het tarief is gemiddeld 8 cent per kilometer, wordt gedifferentieerd naar CO₂-uitstoot en wordt via een eenvoudig systeem geïnd, bijvoorbeeld via de kilometerteller. Tegelijk wordt de wegenbelasting afgeschaft en de bpm gehalveerd. Met deze heffing wordt structureel 0,7 mld euro per jaar opgehaald.
- Voor vrachtwagens wordt een kilometerheffing ingevoerd. Het tarief is 15 cent per kilometer en wordt gedifferentieerd naar milieukeurmerken. De wegenbelasting en het eurovignet worden tegelijk afgeschaft. Met deze heffing wordt structureel 0,7 mld euro per jaar opgehaald.
- De ChristenUnie investeert 0,5 mld euro extra in regionaal ov, nieuwe (trein-) stations en fietssnelwegen in de periode 2013-2017.
- De concessievergoeding op het hoofdrailnet wordt vanaf 2015 met 0,1 mld euro per jaar verhoogd. Dit leidt tot een stijging van de treintarieven met 3%.
- Alle mbo'ers, hbo'ers en wo'ers krijgen op het reizen met het ov een korting van circa 80-90% op het reguliere tarief. De maatregel wordt budgetneutraal ingevoerd per 2016. Hierdoor zullen minderjarige mbo-studenten goedkoper reizen, de overige studenten reizen niet langer gratis.
- De ChristenUnie introduceert een vliegtuigbelasting van 0,3 mld euro per jaar vanaf 2015 (en structureel) voor passagiers met een begin- dan wel eindbestemming in Nederland. Dit leidt tot een afname van zo'n 10 procent van het aantal passagiers vanaf Schiphol.

Tabel 10.11 Bereikbaarheid, effecten van beleidspakket ChristenUnie

	Effect in 2020 t.o.v. het basispad (a)
Verkeerseffecten	mutaties in %
Autogebruik	-15
OV-gebruik	7
Files op snelwegen	-32
Bereikbaarheidsbaten	mutaties in mld euro per jaar
Reistijdbaten weg/ov (b)	0,61
Baten extra gebruik weg/ov (c)	-0,50

(a) Zie voor een toelichting op de gehanteerde begrippen hoofdstuk 15.
 (b) De reistijdbaten zijn het welvaartseffect van kortere reistijden of kortere routes.
 (c) Als reizen met de auto of het ov duurder wordt, zullen mensen minder gaan reizen. Het betreft de welvaartseffecten hiervan.

Bij de ChristenUnie neemt het autogebruik met 15% af. Dit komt voornamelijk door het invoeren van een kilometerheffing voor personenauto's en bestelwagens. Hiertegenover staat een beperkte toename van het autoverkeer door het gedeeltelijk terugdraaien van het belasten van woon-werkvergoedingen.

Het ov-gebruik stijgt bij de ChristenUnie met 7%. Ook hier is de oorzaak voornamelijk gelegen in de kilometerheffing voor personenauto's die tot meer ov-gebruik leidt, en daarnaast in het gedeeltelijk terugdraaien van het belasten van woon-werkvergoedingen in ov (en auto en fiets).

De files nemen af met 32%. Dit komt vooral door de kilometerheffing voor personenauto's en bestelwagens en die voor vrachtwagens. Daartegenover staat een (beperkt) additioneel effect op de files door het gedeeltelijk terugdraaien van het belasten van woon-werkvergoedingen.

De reistijdbaten weg/ov nemen per saldo toe met 0,61 mld euro per jaar. Dit is toe te schrijven aan de betere doorstroming op het wegennet die met de kilometerheffing wordt behaald. Het gedeeltelijk terugdraaien van het belasten van het woon-werkverkeer heeft een negatief effect op de reistijdbaten.

De kilometerheffing zorgt er echter ook voor dat mensen minder vaak zullen reizen, hetgeen een verlies van 0,5 mld euro per jaar tot gevolg heeft.

In totaal nemen de bereikbaarheidsbaten toe met 0,11 mld euro per jaar.

10.13 Natuur

Algemeen beeld

De ChristenUnie streeft naar een 'nationaal natuurnetwerk om van te genieten' en naar 'behoud van de soortenrijkdom in ons land'. Om deze doelen te bereiken, handhaaft de ChristenUnie de natuurmaatregelen uit het Begrotingsakkoord en trekt ze extra middelen uit voor de uitbreiding van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), Ruimte om de stad (RodS), landschap en de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water. Met alternatieve arrangementen, zoals gebiedsconcessies, hoopt de ChristenUnie nieuwe en aanvullende financieringsbronnen voor natuur en landschap te vinden. Bij uitvoering van het maatregelenpakket van de ChristenUnie verbetert de biodiversiteit met enkele procentpunten en neemt de belevingswaarde van natuur en landschap toe.

Tabel 10.12 Natuur: effecten in 2020 van beleidspakket ChristenUnie t.o.v. het basispad

Categorie	Effect t.o.v. basispad
Biodiversiteit: alle (VHR)-doelsoorten (%-punten)	0 tot + 5
Belevingswaarde natuur en landschap	+
Uitgaven overheid in mld euro	+0,1

De biodiversiteit is weergegeven in klassen %-punten ten opzichte van het basispad. In het basispad worden in 2020 ruim 50% van alle doelsoorten en ruim 60% van alle doelsoorten uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen (VHR) duurzaam behouden. De resultaten laten geen verschil zien tussen alle doelsoorten en de doelsoorten van de VHR.

De belevingswaarde is gecategoriseerd in een vijftal klassen ten opzichte van het basispad (--: duidelijke achteruitgang, -: enige achteruitgang, 0: situatie vergelijkbaar met basispad, +: enige vooruitgang, ++: duidelijke vooruitgang).

Belangrijkste maatregelen

- 0,05 mld euro extra voor natuur en landschap;
- 0,05 mld euro extra voor de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water, waarvan 0,01 mld euro voor anti-verdrogingsmaatregelen.

Effecten op biodiversiteit

De ChristenUnie investeert vanaf 2015 jaarlijks 0,05 mld euro extra in natuur en landschap. Dit bedrag besteedt de partij aan de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur en de robuuste verbindingzones. Voor nationale landschappen, zoals het Groene Hart, is uit dit budget jaarlijks 0,01 mld euro beschikbaar. Hierdoor neemt de omvang van de EHS met een paar duizend hectaren toe. Deze toename leidt samen met de extra verdrogingsmaatregelen tot een verbetering van de condities voor behoud van biodiversiteit. De biodiversiteit stijgt hierdoor met enkele procentpunten.

Effecten op belevingswaarde van natuur en landschap

Dankzij de extra financiële middelen neemt het aantal groene gebieden met een recreatieve functie rond steden in totaal met bijna 1.000 hectare toe. De ChristenUnie neemt ook maatregelen die op een meer indirecte wijze de belevingswaarde van het buitengebied positief beïnvloeden: enerzijds door een openruimteheffing een heffing op bebouwing van het open gebied; en anderzijds door met behulp van regionale investeringsfondsen het binnenstedelijk bouwen, alsmede het herstructureren van bedrijventerreinen en kantoorgebouwen te bevorderen. Voor het vullen van deze fondsen worden de opbrengsten uit een leegstandsheffing gebruikt. Maar ook belanghebbende marktpartijen moeten aan dit fonds bijdragen. Deze maatregelen zullen de druk om te bouwen in open gebied doen afnemen, hetgeen een positief effect heeft op de belevingswaarde.

De verkiezingsprogramma's 2012 laten zien welke keuzes politieke partijen maken voor de jaren 2013-2017.

De programma's tonen aan dat er echt iets te kiezen valt voor de komende kabinetsperiode. Hoe gaan we na de economische crisis de overheidsfinanciën weer op orde brengen en hoe snel? Verhogen we de AOW-leeftijd en beperken we de aftrek van de hypotheekrente, of juist niet? Hoe verminderen we de filedruk? Willen we klimaatverandering aanpakken en zo ja, hoe dan? Is het de moeite waarde om meer geld uit te geven aan onderwijs of innovatie? Hoeveel trekken we uit voor natuur? Hoe kunnen we de woningmarkt beter laten functioneren? Hoe gaan we om met de stijging van de kosten van de zorg?

In de aanloop naar de verkiezingen van 12 september 2012 hebben tien politieke partijen - VVD, PvdA, PVV, CDA, SP, D66, GroenLinks, ChristenUnie, SGP, DPK - gevraagd om een analyse van hun verkiezingsprogramma's. Het CPB heeft de economische effecten geanalyseerd, het PBL de effecten op milieu.

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau (CPB)
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
(070) 338 33 80 | www.cpb.nl | info@cpb.nl

Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)
Postbus 30314 | 2500 GH Den Haag
(070) 328 87 00 | www.pbl.nl | info@pbl.nl

Gedrukt door:
De Swart BV
Postbus 53184 | 2505 AD Den Haag
(070) 308 21 21 | www.kds.nl | info@kds.nl

Foto omslag: GPD | Stephanie Versteeg

Augustus 2012 | ISBN 978-90-5833-559-3

